

ЛОШИТЕ КРЕДИТИ ПРЕЗ ПЕРИОДА 2019 – 2021 Г. В БЪЛГАРИЯ – ДИНАМИКА И ТЕНДЕНЦИИ

Нора Стоянова¹
e-mail: nstoyanova@uni-ruse.bg

Резюме

Фокус на настоящия текст е динамиката на „лошите кредити“ в България за периода 2019 – 2021 г. и влиянието на икономическите последици от COVID-19 върху банковия сектор. Непрекъснатото развитие и разрастване на кредитната дейност, разработването на различни кредитни продукти, конкурентоспособността на кредитния пазар и стремежът за привличането на все повече клиенти обуславя появата на „лоши кредити“. Анализът разглежда и причините за ръста на необслужваните кредити, като се отбелязва, че въпреки временния ръст по време на пандемията, нивата им се стабилизират до тези от предкризисния период. Внимание се обръща и на регионалните различия и на икономическите фактори, като безработица и липса на инвестиции, които водят до затруднения в обслужването на кредитите в някои региони.

Ключови думи: лоши кредити, банки, необслужвани кредити, brutни експозиции, COVID-19, пандемия, банков кредит, кредитополучател

JEL: E58

Увод

Банковият кредит е основна форма за осъществяване на активни банкови операции, чрез които се разпределят привлечените средства в банката и се реализира приход под формата на лихви, такси и комисионни. Той е сред основните видове банкови сделки, чрез която се реализира движение на заемния капитал (Димитрова, 2005). Настоящият текст разглежда експозициите с нарушено обслужване в България за периода 2019 – 2021 г. и тяхната динамика. Изследват се особеностите на „лошите кредити“ в различните сегменти и региони на страната, като акцентът е поставен върху факторите, допринесли за растежа на необслужваните заеми. Основната цел е да се идентифицират причините за тези тенденции и да се представят препоръки за намаляване на риска от нови просрочия.

¹ Докторант, катедра „Икономика и международни отношения“, Русенски ниверситет „Ангел Кънчев“

Изложение

Дейностите, извършвани от банките са многообразни, на база предлаганите операции. Непрекъснатото развитие и разрастване на кредитната дейност, разработването на различни кредитни продукти, конкурентоспособността на кредитния пазар и стремежът за привличането на все повече клиенти обуславя появата на „лоши кредити“, поради нарушено обслужване от страна на кредитополучателите. „Лошите кредити“ могат да се определят като заеми, чиято неизплатена главница е по-голяма от стойността на обезпечението (Радков и колектив, 2007). Това означава, че средствата на кредитополучателя са недостатъчни за покриване на главницата или лихвата. Подобни ситуации възникват при рецесия в отрасъла на кредитополучателя, настъпил е икономически срив или дори природно бедствие. Причините за тяхното възникване са различни, като най-често са свързани с неизпълнение на условията на договора от страна на кредитополучателя, невъзможност да покрива задълженията си, поради временни финансови затруднения, повишаване на кредитния лимит в резултат на възникнали краткосрочни ликвидни проблеми и т.н. (Видолова, 2013).

Данните на Българската народна банка (БНБ, 2019) (която е официалната институция, управляваща, контролираща и отчитаща движението на експозициите с нарушено обслужване в България) показват, че 6,12 млрд. лв. са класифицираните кредити през декември 2019 г. или 6,48% от общата брутна стойност преди обезценката. Относителният дял на „лошите“ и реструктурирани заеми, отпуснати за нефинансовите предприятия, достига стойности от 11,42%. В сегмента „Експозиции на дребно“ потребителските кредити с нарушено обслужване са 8,59% от общия портфейл на банките, а жилищните такива – 6,17%. Към декември 2020 г. стойностите на жилищните заеми с нарушено обслужване са 5,29%, а потребителски такива – 8,77%.

Таблица 1: Брутна стойност преди обезценка на кредитите с нарушено обслужване към декември 2019 г.

Наименование	ОБЩО	Кредити с нарушено обслужване (хил. лв.)		
		Просрочие до 90 дни	Просрочие от 90 до 180 дни	Просрочие повече от 180 дни
1	2	3	4	5
Абсолютна стойност				
Кредити и аванси	94 454 735	2 185 552	454 544	3 480 221

Продължение

1	2	3	4	5
Нефинансови предприятия	36 577 144	1 691 108	302 967	2 184 507
Експозиции на дребно	24 193 012	491 540	151 479	1 131 785
Жилищни ипотечни кредити на физически лица	12 486 586	273 359	55 108	441 758
Потребителски кредити	12 427 281	283 629	101 456	682 971
Относителна стойност				
Нефинансови предприятия	38,72%	4,62%	0,83%	5,97%
Жилищни ипотечни кредити	13,21%	2,19%	0,44%	3,54%
Потребителски кредити	13,15%	2,28%	0,82%	5,50%

Източник: БНБ

В рамките на класифицираните кредити, спрямо декември 2019 г., нараства относителния дял на необслужваните потребителски кредити (с 2,33%), а този на жилищните запазва същите си стойности. Сумата, на която възлизат рисковите кредити за корпоративни клиенти намалява от 11,42% за предходната 2019 г. до 10%. В следствие от общия кредитен портфейл на банките се наблюдава повишение на нередовните кредити, като процентът се повишава от 6,48% (декември 2019 г.) до 7,45% към декември 2020 г. (БНБ, 2020).

Таблица 2: Брутна стойност преди обезценка на кредитите с нарушено обслужване към декември 2020 г.

Наименование	ОБЩО	Кредити с нарушено обслужване (хил. лв.)		
		Просрочие до 90 дни	Просрочие от 90 до 180 дни	Просрочие повече от 180 дни
1	2	3	4	5
Абсолютна стойност				
Кредити и аванси	76 678 451	2 388 803	302 170	3 020 168

Продължение

1	2	3	4	5
Нефинансови предприятия	38 041 975	1 790 247	135 831	1 875 897
Домакинства:	25 881 787	596 391	165 565	1 022 669
Жилищни ипотечни кредити	13 751 884	321 333	50 404	355 145
Потребителски кредити	12 882 469	340 759	120 517	668 105
Относителна стойност				
Нефинансови предприятия	49,61%	4,71%	0,36%	4,93%
Жилищни ипотечни кредити	17,93%	2,34%	0,37%	2,58%
Потребителски кредити	16,80%	2,65%	0,94%	5,19%

Източник: БНБ

В таблица 3 са представени стойностите на заемите, чието обслужване е било нарушено към декември 2021 г. Общият обем на „лошите“ кредити в българската банкова система намалява с 1,42% на годишна база до 6,03%. При класифицираните ипотечни кредити също се наблюдава лек спад в относителния дял (с 1,2%), а потребителските кредити се увеличават отново (с 3,75%) към декември 2021 г. Намаление се наблюдава и при корпоративните заеми, чието обслужване е нарушено. Данните показват, че относителният дял на корпоративните заеми възлиза на 7,86% от общия кредитен портфейл (с 2,14% по-малко, спрямо същия период на 2020 г.)

Таблица 3: Стойност преди обезценка на кредити с нарушено обслужване към декември 2021 г. (бруто)

Наименование	ОБЩО	Кредити с нарушено обслужване (хил. лв.)		
		Просрочие до 90 дни	Просрочие от 90 до 180 дни	Просрочие повече от 180 дни
Абсолютна стойност				
Кредити и аванси	82 361 533	1 897 494	296 030	2 775 506
Нефинансови предприятия	40 285 513	1 282 863	166 699	1 717 015
Домакинства:	29 467 612	610 401	129 331	940 818
Жилищни ипотечни кредити	15 814 552	292 207	30 517	250 254
Потребителски кредити	14 303 594	381 145	104 550	683 471
Относителна стойност				
Нефинансови предприятия	48,91%	3,18%	0,41%	4,26%
Жилищни ипотечни кредити	19,20%	1,85%	0,19%	1,58%
Потребителски кредити	17,37%	2,66%	0,73%	4,78%

Източник: БНБ

Необслужваните кредити и аванси към края на месец март 2022 г. възлизат на 4,83 млрд. лв. бруто (за сравнение – в края на месец декември, 2021 г. стойността им е 4,96 млрд. лв.), като делът им в общата сума се равнява на 5,50% (6,03% за декември 2021 г.) (БНБ, 2022).

Според данни на Асоциацията за управление на вземания (АУВ), общите нива за погасяване на кредитите при потребителите се запазват стабилни, въпреки непредвидимата икономическа ситуация. От своя страна, не е малък броят на физическите лица, които не използват кредитите по

предназначение, основно поради намаляване доходите вследствие увеличаване на безработицата, като негативен ефект от ограничителните мерки на пандемията. Затруднения, довеждащи до забавяне вноските по кредитите, са свързани и с намаляване на работната заплата, налаганата карантина и ограниченият достъп до кредитните институции.

Според данните на БНБ, кредитните задължения са най-високи в големите населени места от страната, като в Бургас, Стара Загора и Благоевград се отчита намаляването им. Най-сериозни затруднения при погасяване на вноските по кредитите се наблюдават във Враца, Русе и Велико Търново. Сред причините за ръст на „лошите кредити“ там са:

- Икономическа несигурност и безработица:
 - Според доклади на Българската търговско-промишлена палата (БТПП) и Института за пазарна икономика (ИПИ), региони като Враца и Русе са с по-слаб икономически профил и по-малко възможности за заетост спрямо по-развитите като София и Пловдив.
 - Данни от Националния статистически институт (НСИ) показват, че по време на пандемията безработицата във Враца и Русе е нараснала с около 20% над националното ниво. Анализи на Европейската комисия подчертават, че структурната слабост на местната икономика прави населението там по-уязвимо към икономически сътресения.
- Структурни икономически проблеми:
 - Министерството на икономиката отбелязва, че инвестициите в северните и източните райони на страната остават ограничени, което възпрепятства икономическото възстановяване и растеж. Липсата на капиталови вложения в региони като Русе и Велико Търново води до ниска икономическа активност и затруднения за местния бизнес, според Института за пазарна икономика (ИПИ).
 - Българската стопанска камара отбелязва, че голяма част от заетостта в тези области е в сектори като малък бизнес и услуги, които са сред най-силно засегнатите от COVID-19. Доклади на Световната банка показват, че малките предприятия в по-слабо развитите региони се сблъскват със сериозни финансови затруднения, свързани с намалено търсене и ограничен достъп до капитал по време на пандемията.
- Имиграция и демографски фактори:
 - Враца, Русе и Велико Търново са сред регионите с най-високи нива на миграция към по-големи градове или чужбина. Тази миграция допринася за намаляване на местното население и води до трудности за местната икономика, включително намаляване на трудовите ресурси и покупателната способност на населението.

- Необслужваните кредити в тези райони често се свързват с кредитополучатели, които са напуснали региона или страната, затруднявайки събирането на задълженията. Демографският дисбаланс също ограничава рентабилността на банковите институции в тези области.

Заклучение

Анализът на динамиката на брутните експозиции с нарушено обслужване за разглеждания тригодишен период показва, че въпреки пандемичната обстановка през 2020 г. „лошите кредити“ у нас успяват да се върнат на нива от предкризисната 2019 г. (Стойнова, 2016). Макар и с временно покачване, дялът на този тип заеми в банковите портфейли у нас остава незначителен, но не бива да се забравя, че те са свързани със заделяне на средства за обезценка от банките, вместо тези пари да се влеят в икономиката и да се използват за инвестиции (Assenova, 2021).

Видимо е, че макар пандемията от Covid-19 да оказва влияние върху нивата на необслужваните кредити, банковата система в България успя да стабилизира ситуацията и да върне нивата на лошите кредити до предкризисните стойности от 2019 г. Въпреки това, регионалните различия остават ключов проблем и демонстрират продължителни затруднения в обслужването на кредитите. Причините за това включват безработицата, икономическа несигурност и липса на инвестиции в тези райони. Важно е бъдещите изследвания да се съсредоточат върху разработването на регионално-ориентирани финансови програми и политики за справяне с икономическите неравенства.

Използвана литература

- Асоциация за управление на вземания, (Asotsiatsia za upravlenie na vzemania) available at: <https://rma.bg/>
- БНБ. (2019). Данни за банковата система и за банките по групи (2019), (BNB, 2019, Danni za bankovata sistema i za bankite po grupi (2019)), available at: https://www.bnb.bg/BankSupervision/BSCreditInstitution/BSCIFinansReports/BSCIFRBankingSystem/BS_201912_BG.
- БНБ. (2020). Данни за банковата система и за банките по групи (2020), (BNB, 2020, Danni za bankovata sistema i za bankite po grupi (2020)), available at: https://www.bnb.bg/BankSupervision/BSCreditInstitution/BSCIFinansReports/BSCIFRBankingSystem/BS_202012_BG
- БНБ. (2021). Данни за банковата система и за банките по групи (2021), (BNB, 2021, Danni za bankovata sistema i za bankite po grupi (2021)),

- available at: https://www.bnb.bg/BankSupervision/BSCreditInstitution/BSCIFinansReports/BSCIFRBankingSystem/BS_202112_BG
- БНБ. (2022). Данни за банковата система и за банките по групи (2022). (BNB, 2022, Danni za bankovata sistema i za bankite po grupi (2022)), available at: https://www.bnb.bg/BankSupervision/BSCreditInstitution/BSCIFinansReports/BSCIFRBankingSystem/BS_202203_BG
- Българска стопанска камара, (Bulgarska stopanska kamara), available at: <https://www.bia-bg.com/>
- Българска търговско-промишлена палата, (Bulgarska tyrgovsko-promishlena palata), available at: <https://www.bcci.bg/>
- Видолова, М. (2013). Банково дело, Велико Търново. (Vidolova, M., 2013, Bankovo delo, Veliko Tarnovo).
- Димитрова, Р. (2005). Банки и банково обслужване, Ромина. (Dimitrova, R., 2005, Banki i bankovo obsluzhvanе, Romina).
- Институт за пазарна икономика, (Institut za pazarna iekonomika), available at: <https://ime.bg/>
- Министерство на икономиката на България, (Ministerstvo na iekonomikata na Bulgaria), available at: <https://www.mi.government.bg/>
- Радков, Р., Манчева, Р. (2007). Банково дело, Мартилен. (Radkov, R., Mancheva, R., 2007, Bankovo delo, Martilen).
- Световната банка. (Svetovnata banka), available at: <https://www.worldbank.org/>
- Стоянова, Н. (2016). Анализ на brutните експозиции с нарушено обслужване за периода 2011 – 2015 г., Социално-икономически анализи, Брой 2. (Stoyanova, N., 2016, Analiz na brutnite ekspozitsii s narusheno obsluzhvanе za perioda 2011 – 2015 g., Sotsialno-ikonoomicheski analizi, Broy 2).
- Assenova, K. (2021). COVID 19 and Credit Cycle: Evidence for Bulgaria, Transitional studies Review, Vol.28 No 1, pp. 41-51, DOI 10.14665/1614-4007-28-1-004

BAD LOANS DURING THE PERIOD 2019 – 2021 IN BULGARIA – DYNAMICS AND TRENDS

Nora Stoyanova, PhD Candidate
Department of „Economics and International Relations“
„Angel Kanchev“ University of Ruse
e-mail: nstoyanova@uni-ruse.bg

Abstract

The focus of this report is the dynamics of „bad loans“ in Bulgaria over the period 2019 – 2021 and the impact of the economic consequences of Covid-19 on the banking sector. The continuous development and expansion of lending activities, the creation of various credit products, the competitiveness of the credit market, and the drive to attract more clients contribute to the emergence of non-performing loans. The analysis examines the reasons for the increase in non-performing loans, noting that despite a temporary rise during the pandemic, their levels have stabilized to those of the pre-crisis period. Attention is also given to regional disparities and economic factors, such as unemployment and lack of investment, which lead to difficulties in servicing loans in certain regions.

Keywords: bad credit, banks, Covid-19, pandemic, non-performing loans, gross exposures, bank loan, borrower

JEL: E58